

Ікалюк Л. М.,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ

ВИГУКИ-ПЕЙОРАТИВИ У РАННЬОНОВОАНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Статтю присвячено дослідженню вигуків в ранньонновоанглійській (РНА) мові на матеріалі лексикографічних джерел. Визначено, що серед РНА вигуків значно виділяється група вигуків-пейоративів, яким притаманне негативне прагматичне значення.

Ключові слова: прагматика, ранньонновоанглійська мова, інтер'єктивність, первинні вигуки, вторинні вигуки, вигуки-пейоративи.

Статья посвящена исследованию междометий в ранненовоанглийском языке (РНА) на материале лексикографических источников. Определено, что среди РНА междометий заметно выделяется группа междометий-пейоративов с отрицательным прагматическим компонентом.

Ключевые слова: прагматика, ранненовоанглийский язык, интеръективность, первичные междометия, вторичные междометия, междометия-пейоративы.

The present paper deals with a study of interjectivity in Early New English (ENE) based on the lexicographical data. It is ascertained that the group of pejorative interjections carrying the negative pragmatic component stands out among ENE interjections.

Key words: pragmatics, Early New English, interjectivity, primary interjections, secondary interjections, pejorative interjections.

На зламі тисячоліть у фокусі мовознавчих досліджень все частіше з'являються лінгвокогнітивні, соціокультурні та міжкультурні проблеми комунікації, хоча згадані проблеми, на нашу думку, існують з прадавніх часів, а саме – з моменту виникнення соціуму і бажання у людини змінювати своє місце проживання. Серед лексико-граматичних одиниць, що зазнають змін під впливом лінгвокогнітивних, соціокультурних та міжкультурних явищ у мові, виділяємо вигуки, які є свого роду мовними універсальїями, притаманними будь-якій мові будь-якого періоду.

Актуальність нашого дослідження визначається загальною спрямованістю філологічних студій на комплексне вивчення мовних конструкцій у поєднанні структурного, функціонально-семантичного та прагматичного аспектів. Актуальність обраної теми зумовлена також необхідністю проведення системних досліджень засобів вираження інтер'єктивності в синхронно-діахронній площині, зокрема вигуків як автономних комунікативних актів.

Мета представленої розвідки – функціонально-семантична та прагматична характеристика вигуків-пейоративів у ранньонновоанглійській (РНА) мові.

Мета передбачає розв'язання таких **завдань**: виокремити мовні засоби вираження вигуків у РНА мові та проаналізувати комунікативно-прагматичні функції РНА вигуків-пейоративів.

Як мовне явище вигуки вивчалися вітчизняними і зарубіжними лінгвістами, зокрема: О. Потебня, О. Пешковський, О. Шахматов, Л. Щерба, В. Виноградов, Р. Якобсон, О. Кубрякова, О. Германович, Ш. Баллі, Ж. Вандрієс, А. Вежбицька, С. Грінбаум, О. Єсперсен, Дж. Ліч, Г. Пауль та ін.

Вигук, попри те, що віддавна є об'єктом дослідження, так і не здобув визначений статус у граматичній системі мові: його або вважають, або не вважають окремою частиною мови. Першу точку, зокрема, підтримують Ф. Амека, А. Вежбицька, Д. Улкінс, Ч. Стівенсон, І. Шевченко та ін. Другу – латинські граматисти, та лінгвісти XIX ст., Е. Сапір, Е. Гоффман, Р. Траск та ін. [10, с. 40].

Разом з тим, вчені погоджуються, що вигуки – контекстуально-обумовлені, спричиняючи цим їхнє відмінне тлумачення у різних контекстах. Залежно від контексту один і той самий вигук може реалізувати діаметрально протилежну конотацію. Наприклад, середньоанглійський вигук *a!* може виражати і захоплення, і біль. Так, у прикладі *A, a! that wondrous name! A! that delittable name!* (Hampole Pr. Tr.) за допомогою вигуку *a!* висловлюється захоплення, а от в *He bleynte and cryed, a! As that he stongen were into the herte* (Chaucer Knt. 'sT.) вигук *a!* виражає біль. Звідси вигуки можуть передавати як приємні (здивування, радість, захоплення, задоволення, похвалу і т.д.), так і неприємні емоції (гнів, роздратування, сум, відчай, глузування, огиду, страх і т.д.).

Визначаючи функції будь-якого акту як комунікативну, апелятивну, поетичну, експресивну, фатичну й метамовну [5, с. 203], Р. Якобсон звертає увагу на здатність вигуків виконувати експресивну функцію, вказуючи, що вигуки репрезентують суто емотивний шар мови: «Вони відрізняються від засобів реферативної мови як за своєю звуковою подобою (особливі звукосполучення і навіть звуки, які не зустрічаються в інших словах), так і синтаксичною роллю (вони є не членами, а еквівалентами речень)» [5, с. 198]. У схожому ракурсі розглядає вигуки Р. Траск, ствержуючи, що вигук – «лексична одиниця чи фраза, яка служить для вираження емоції і типово не входять у жодну синтаксичну структуру» [9, с. 144]. Це дає підстави вважати вигуки автономними одиницями.

«Чистими знаками емоції» називає їх Н. Шведова [3, с. 87]. На думку Д. Уїлкінса, вигуки – це загальноприйняті лексичні форми, які, як правило, самостійно формують висловлювання; не утворюють конструкції з іншими лексичними класами; є типово мономорфемними; і звичайно не пов'язуються з флексіями та афіксами [11, с. 124]. А українська вчена І. Шевченко визначає вигук як частину мови, що «сигналізує емоційний стан мовця, не називаючи його» [4, с. 67]. Отже, вигуки – це автономні лексико-граматичні одиниці, які служать для вираження емоційних реакцій адресанта на навколишню дійсність.

Традиційно за походженням вигуки поділяються на первинні (непохідні) і вторинні (похідні). За Ф. Амекою, первинні вигуки – слова, які не можуть вживатися в іншому значенні, окрім як вигуку. А вторинні вигуки – «слова, які мають самостійне семантичне значення, але які можуть вживатися як окремі висловлення для вираження розумового ставлення або стану» [6, с. 111]. Звідси, вторинні вигуки раніше були повнозначними словами чи словосполученнями, але згодом втратили своє предметно-логічне значення і почали використовуватися як самостійні одиниці. Первинні вигуки, як правило, є короткими однослівними емоційними викриками.

Матеріалом нашого дослідження слугував «Оксфордський словник англійської мови», з якого методом суцільної вибірки було вилучено 242 первинних і вторинних ранньомовноанглійських вигуків, з яких 73 (39 первинних і 34 вторинних) вважається такими, які припинили своє існування.

Як ми уже зазначали вище, у мовленні вигуки виконують різні функції, серед них експресивну функцію, зокрема, у якій чітко простежується прагматичне значення, оскільки мовець вживає вигуки з метою вираження своєї реакції на дійсність, зміст повідомлення чи адресата. Серед прагматичних значень, яке несе вигук, є негативне емоційно-оцінне значення, що, у свою чергу, можна назвати пейоративним [2, с. 235]. Слід зауважити, що пейоратив розглядається здебільшого через призму іменників, прикметників та дієслів, а от пейоративне значення вигуків, за нашими даними, не виділялося як окремий аспект дослідження. Ми вводимо поняття *вигук-пейоратив*, опираючись на наступні визначення терміну «пейоратив».

Так, у своєму дисертаційному дослідженні О. Голод зазначає: «**Пейоративами** ми називаємо лексичні одиниці, в структуру лексичного значення яких входить конотативний аспект (негативна емотивна сема), за допомогою якого виражається негативне ставлення мовця до адресата» [1, с. 7]. У словнику «Longman dictionary of contemporary English» знаходимо «пейоратив – слово або вираз, що є пейоративним, вживається з метою показати несхвалення чи образити когось» [7, с. 1215]. Лінгвістичний словник подає таке визначення: «Пейоративний – семантична характеристика мовних виразів, які реалізують негативну конотацію» [8, с. 872]. Отже, вигуки-пейоративи – це автономні лексико-граматичні одиниці, які містять негативну оцінну конотацію, тобто виражають негативне ставлення мовця до дійсності, змісту повідомлення чи адресата.

Серед досліджуваних нами вигуків ранньомовноанглійської мови виділяємо 71 вигук-пейоратив, які залежно від контексту набували негативного прагматичного значення і вживалися для передачі:

– зневаги

ah!, bah!, baw!, boohoo!, gip!, pea!, pew!, phah!, pish!, pooh!, prut!, pshaw!, puff!, quotha!, trittle-trattle!, trolly trolly!, tush!, twish!, vah!

Наприклад,

Now trittyll, trattyll, trollylow, ...thow dois bot mow. (Lyndesay Complaynt)

– висміювання

a!, aha!, gup!, ho ho! mew!, oho!, phew!, ta ha!, tee-hee!, whoop!

Наприклад,

Se where the heretykes go, Wytlesse wandring to and fro! With, Te he, ta ha, bo ho, bo ho! (Skelton Replyc.)

– відрази

a!, baw!, faugh!, fie!, gip!, ough!, pah!, phah!, phew!, pish!, pshaw!, spi!, vah!, whew!

Наприклад,

I wonder, his owne mouth can abide it without a phah. (G. Harvey Pierce's Super Wks. (Grosart) II)

– докору

fie!, out!, phoo!

Наприклад,

Phoo! y' are always abusing me. (Villiers Chances)

– жаль

adieu!, ah!, farewell!

Наприклад,

Adew my song and al my notes cler. (Ashmole Theatr. Chem. Brit.)

– неприйняття

pho!, phoo!, poh!, pooh!

Наприклад,

Sir Ed. Daughter, give mee your hand. With your consent I give you to this gentleman. Came. Marie, phoh! Will you match me to a foole? (Marston Pasquil & Kath)

– нетерплячість

hoot!, hurry-durry!, phew!, pish!, pshaw!, psht!, shugh!, tilly-vally!, tush!, tut!, wemay!

Наприклад,

How dost do, Nacky? hurry durry! I am come, little Nacky. (A. Behn Roundheads)

– горя

a!, ah!, alas!, ay me!, heh!, helas!, how!, ichane!, oime!, wale!, whoo!, wow!

Наприклад,

Ay me, another inward grief awak't. (Milton Samson)

– роздратування

alack!, ha!, heigh-ho!, hoot!, hum!, humph!, hurry-durry!, marry!, umph!, Zooks!

Наприклад,

Hee only shooke his head at this, and cried humh! (Dekker Wonderfull Yeare)

– біль

a!, ah!, how!, o!, oh!

Наприклад,

Woe is mee! O mee most wretched man! (Healey *Epictetus*)

– ввагання

um!, umph!, ha!, haw!, hem!

Наприклад,

Certain Immotions, which – um – cause, as one may suppose, a sort of convulsive... (Vanbrugh *Mistake*)

– сумнів

um!, umph!, hem!, humph!

Наприклад,

When he mette his frendes, than woulde he saye but, hem. (Crowley *Epigr.*)

Як ми бачимо, вигук-пейоратив може реалізувати різні компоненти негативного емоційно-оцінного значення. Наприклад, *pew!* виражає як відразу, так і зневагу чи висміювання; *a!* – як горе, так і біль.

Слід також зазначити, що РНА вигуки-пейоративи не є виключно такими. Вони можуть містити як негативну, так і позитивну конотацію, тобто з розряду вигуків-пейоративів вони переходять в розряд вигуків-меліоративів, залежно від контексту. Так, наприклад, вигук *a!* є вигуком-пейоративом, коли несе негативне емоційно-оцінне значення горя, і вигуком-меліоративом у випадку передачі захоплення мовця.

Можна зробити висновок про те, що вигуки-пейоративи складають немалу частку РНА вигуків (71 одиниця із 242 досліджуваних), що вказує на здатність ранньомовноанглійського мовця негативно реагувати на дійсність, зміст повідомлення чи адресата.

У подальшій перспективі вбачаємо необхідність визначити прагматику РНА вигуків-пейоративів та частоту їх вживання у текстах різних жанрів.

Література:

1. Голод О. Є. Особливості семантики та функціонування пейоративної лексики в сучасній німецькій мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. Є. Голод. – Львів, 2001. – 18 с.
2. Карасик В. И. Язык социального статуса / В. И. Карасик. – М. : ИТДТК «Гнозис», 2002. – 333 с.
3. Шведова Н. Ю. Междометие как грамматически значимый элемент предложения / Н. Ю. Шведова // Вопросы языкознания. – 1957. – №1. – С. 87-95.
4. Шевченко И. С. Историческая динамика прагматики предложения : английское вопросительное предложение 16-20 вв. : [монография] / Ирина Семеновна Шевченко. – Харьков : Константа, 1998. – 168 с.
5. Якобсон Р. Лингвистика и поэтика // Структурализм : «за» и «против» : Сборник статей / [под ред. Е. Я. Басина и М. Я. Полякова]. – М. : Прогресс, 1975. – С. 193-230.
6. Ameka, F. Interjections: The Universal Yet Neglected Part of Speech / F. Ameka // Journal of Pragmatics. – 1992. – № 18. – Pp. 101-118.
7. Longman Dictionary of Contemporary English / [director, Della Summers]. – Pearson Education Limited, 2005. – 1950 p.
8. Bussman, H. Routledge Dictionary of Language and Linguistics / H. Bussman. – London : Routledge, 2006. – 1304 p.
9. Trask, R. L. A Dictionary of Grammatical Terms in Linguistics / R. L. Trask. – London : Routledge, 1993. – 352 p.
10. Wharton, T. Interjections, Language and «Showing-saying» Continuum / T. Wharton // Pragmatics and Cognition. – 2003. – № 11 (1). – Pp. 39-91.
11. Wilkins, D. P. Interjections as deictics / D. P. Wilkins // Journal of Pragmatics. – 1992. – № 18. – Pp. 119-158.